

דף למנחה

שמות ט"ז - כ'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע:

בפרקים אלו אנו מסיימים את החלק השני של ספר שמות, סיפור המסע אל עבר הר סיני (י"ג, טז-יז) ועוברים לחלק השני של הספר העוסק במעמד הר סיני (י"ח - כ"ד).

סקירה מהירה של הנושאים בפרקים אלו:

- התלונה על האוכל ונתינת השלל והמן (ט"ז).
- התלונה על המים והוצאת מים מהסלע (י"ז, א - ז).
- המלחמה בעמלק (י"ז, ח - טז).
- פגישת יתרו ומשה ועצת יתרו (י"ח).
- ההכנות למעמד הר סיני (י"ט).
- מעמד הר סיני (כ').

לימוד מעמיק

הנושא: תלונות בני ישראל:

בפרקים ט"ז - י"ז אנו שומעים על תלונות שונות של העם סביב מחסור באוכל ומים (למעשה, תלונה ראשונה הופיעה כבר לפני סיפור קריעת ים סוף [י"ד, י"ב]). סיפורי תלונות אלו יש להשוות לקובץ נוסף של סיפורי תלונות במדבר אותו אנו פוגשים בספר במדבר פרק י"א (המתאוננים [א-ג] ותלונת האספסוף המתאוה לבשר [ד-לה]) וכן בהמשך שם סביב חטא המרגלים (י"ג-י"ד) וקרח ועדתו (ט"ז).

דיון

1. מה המכנה המשותף של שני 'קבצי תלונות' אלו? האם ניתן למצוא גורם משותף שהביא את העם להתלונן דווקא בזמנים אלו?
2. מה בכל זאת מבדיל בין התלונות? חפשו הבדלים הן בסגנון התלונה והן באופייה של התגובה הא-לוהית.

תשובות ודיון:

1. עיון בהקשר הרחב של סיפור התלונות בספר שמות ובמדבר מגלה מכנה משותף ברור: בשני המקרים התלונות מתרחשות בזמן מסע פיזי במדבר. בספר שמות מדובר על המסע ממצרים אל עבר הר סיני ובספר במדבר מדובר על המסע לארץ ישראל. יש לזכור שעם ישראל חונה למרגלות הר סיני משמות פרק י"ט ועד במדבר פרק י'. רק בשלב זה הוא מתחיל לנוע ומיד מתחילות התלונות. אפשר ללמוד מכך שקושי ההליכה במדבר והתנועה והחניה התכופים מוציאים מעם ישראל תלונות שונות שהם 'החזיקו בבטן' מלפני כן.

דיון אקטואלי/אישי

בעניין זה ניתן לפתח דיון סביב הדברים שגומרים לאדם 'להוציא קיטור' (כאשר הוא לא מרגיש טוב, חם לו או שהוא כועס וכדומה). מפורסמת אמירתו של רבי יהודה בר אליעאי בגמרא עירובין דף סה: "בשלושה דברים אדם ניכר": בכוסו, בכיסו ובכעסו". כאשר אדם כועס, ולא נוח לו עם עצמו ועם הסובבים אותו, דברים רבים נצבעים בצבע שחור והאדם מביט על העולם בעין שלילית. אפשר כמובן לחשוב יחד על דרכי התמודדות.

2. כאשר משווים בין התלונות של ספר שמות לאלו שבספר במדבר, רואים שבספר במדבר ה' הגיב בחומרה לתלונות ועם ישראל נענש. אולם בספר שמות בעקבות התלונות ה' נענה לבקשתם ולא מצאנו תוכחה כל שהיא על עצם התלונות. שאלה זו כבר הועלתה על ידי אברבנאל בפירושו לשמות טו:

השאלה השישית - אם היה שישראל דברו שלא כהוגן באלהים ובמשה באמרם "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר כי הוצאת אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב", למה לא נענשו עליו כמו שנענשו בקברות התאוה שאמרו כדומה למאמרים האלה, והיו התלונות שוות והתרעומות שוות?

תשובתו של האברבנאל שם היא שתלונות ישראל בספר שמות היא במידה מסוימת מוצדקת. המקנה והצידה שלקחו איתם ממצרים אלו, והם חששו מרעב וצמא במדבר. אולם התלונות בספר במדבר נובעות מתאוה בלבד ולכן נענשו. וכך דבריו שם:

סיפר הכתוב שעם היות שבני ישראל עמדו בסיני שנה אחת וקיבלו שם תורה ומצוות, לימודים ותוכחות אל-היים, הן לא נפרדו מאמונתם הרעות והכוזבות שהיו להם במצרים...ולא נזהרו גם כן מהמידות המגונות והשטיפה [=להיטות] במאכל ובמשתה, שהיה להם במצרים. כי במקום שהתורה האלוהית באה להיישרם באמונות האמיתיות ובמידות המשובחות, הנה הם לא קיבלו מוסר, ותמיד היו משוקעים בהפסד דעותיהם ובזוללות ובפחיתות מנהגיהם הרעים אשר קנו שמה

השוואה בין הפסוקים בספר שמות ובמדבר, מבהירה את הדברים:

שמות פרק טז

(ג) ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב.

במדבר פרק יא

(ד) והאסף אשר בקרבו התאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר.
(ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הפצלים ואת השומים.
(ו) ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו.

בעוד שבספר שמות הם מזכירים את הבשר והלחם, מוצרי יסוד, שבלעדיהם הקהל ימות ברעב, בספר במדבר עם זכרים בערגה במטעמי מצרים: קישואים, אבטיחים, חצילים וכדומה ומתלוננים על כך שנמאס להם מהמן.

הרחבה

להרחבה בעניין סיפור התלונות ניתן לעיין במאמרים הבאים:

"ד"ר ברכי אליצור - "ממרים הייתם" או "חסד נערויך"

פרופ' יונתן גרוסמן - המן וקרבת הפסח